BLENDED LEARNING (ARALASH TA'LIM) TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA O‘QUVCHILARNING MUSTAQIL FIKRLASH VA METAKOGNITIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

Quldosheva Durdona Otabek qizi
SamDPI Pedagogika fakulteti Pedagogika yo‘nalishi 2- bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy uzluksiz ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar va an'anaviy ta'lim shakllarini o‘zaro uyg‘unlashtiruvchi aralash ta'lim (blended learning) texnologiyalaridan foydalanish orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi hamda metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari chuqur tahlil qilingan. Raqamli muhitning o‘quvchilarning o‘z-o‘zini boshqarishi, o‘quv jarayonini rejalashtirishi, shuningdek, o‘zlashtirish ko‘rsatkichlarini tanqidiy baholashiga ta'siri ochib berilgan. Shuningdek, maqolada aralash ta'lim sharoitida o‘quvchilarning kognitiv faolligini oshirishga qaratilgan pedagogik shart-sharoitlar, ilg‘or modellar va amaliy tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Blended learning, aralash ta'lim, mustaqil fikrlash, metakognitiv kompetensiyalar, raqamli texnologiyalar, o‘z-o‘zini boshqarish, pedagogik texnologiya, refleksiya, axborot muhiti.

Abstract: This article provides an in-depth analysis of the theoretical and practical aspects of developing students’ independent thinking and metacognitive competencies through the use of blended learning technologies, which integrate digital technologies with traditional forms of education within the modern lifelong learning system. It explores the impact of the digital environment on students’ self-regulation, learning process planning, and critical evaluation of their academic performance. Furthermore, the article discusses pedagogical conditions, advanced models, and practical recommendations aimed at enhancing students’ cognitive engagement in the context of blended learning.

Keywords: Blended learning, mixed education, independent thinking, metacognitive competencies, digital technologies, self-regulation, pedagogical technology, reflection, information environment.

Аннотация: В данной статье подробно анализируются теоретические и практические аспекты развития самостоятельного мышления и метакогнитивных компетенций учащихся посредством использования технологий смешанного обучения (blended learning), объединяющих цифровые технологии и традиционные формы обучения в современной системе непрерывного образования. Раскрывается влияние цифровой среды на способность учащихся к саморегуляции, планированию учебного процесса, а также критической оценке результатов собственного обучения. Кроме того, в статье рассматриваются педагогические условия, передовые модели и практические рекомендации, направленные на повышение познавательной активности учащихся в условиях смешанного обучения.

Ключевые слова: Blended learning, смешанное обучение, самостоятельное мышление, метакогнитивные компетенции, цифровые технологии, саморегуляция, педагогическая технология, рефлексия, информационная среда.

Kirish

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida yuz berayotgan jadal o‘zgarishlar, raqamli transformatsiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng qamrovli joriy etilishi ta'lim jarayonini tubdan yangilashni taqozo etmoqda. An'anaviy sinf-dars tizimining imkoniyatlari zamon talablariga mos ravishda kengaytirilib, zamonaviy onlayn platformalar va raqamli vositalar bilan uyg‘unlashtirilmoqda.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

Ana shunday samarali va istiqbolli yondashuvlardan biri bu — Blended learning (aralash ta'lim) texnologiyasidir.

Aralash ta'lim an'anaviy yuzma-yuz o‘qitish shakli bilan zamonaviy elektron yoki masofaviy ta'limning o‘zaro uyg‘unlashuvini ta'minlab, o‘quvchiga o‘zining o‘quv sur'atini mustaqil belgilash, bilimlarni ongli ravishda izlash va o‘zlashtirish imkoniyatini taqdim etadi. Shu boisdan ham, aralash ta'lim sharoitida o‘quvchilarning tanqidiy va mustaqil fikrlashi hamda o‘z kognitiv jarayonlarini ongli ravishda boshqarishga xizmat qiluvchi metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy pedagogika fanining eng muhim va dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Blended learning (aralash ta'lim) tushunchasi va uning pedagogik mohiyati. Aralash ta'lim inglizcha "Blended learning" tushunchasidan kelib chiqqan bo‘lib, o‘quv jarayonida an'anaviy sinf muhitidagi yuzma-yuz muloqot va elektron (onlayn) o‘qitish usullarining maqbul nisbatdagi birlashishini anglatadi. Ta'lim nazariyasida bu yondashuv o‘quvchining shaxsiy ehtiyojlariga moslashuvchan, individuallashtirilgan muhit yaratishi bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

Aralash ta'lim muhiti o‘quvchidan shunchaki tayyor ma'lumotlarni yod olishni emas, balki kelayotgan axborot oqimini saralash, tahlil qilish va tanqidiy baholashni talab etadi. Bu esa o‘z navbatida kognitiv va metakognitiv jarayonlarning jadal faollashuviga zamin yaratadi. O‘quvchi onlayn platformalarda mustaqil ishlaganda o‘zining qaysi mavzuni yetarli darajada tushunmayotganini aniqlaydi, qo‘shimcha manbalarni izlaydi va o‘zlashtirish darajasini o‘zi nazorat qiladi.

Mustaqil fikrlash va metakognitiv kompetensiyalarning o‘zaro uzviy bog‘liqligi. Metakognitiv kompetensiyalar — bu shaxsning o‘zining idroki, tafakkuri va bilish jarayonlarini anglashi, ularni oldindan rejalashtirishi, monitoring qilishi va yakuniy natijani adolatli baholay olish qobiliyatidir. Aralash ta'lim sharoitida ushbu kompetensiyalar quyidagi asosiy yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi va rivojlanadi: Rejalashtirish va vaqtni samarali taqsimlash: O‘quvchi onlayn topshiriqlarni bajarish vaqtini mustaqil rejalashtiradi, qaysi fan yoki mavzuga ko‘proq e'tibor qaratish kerakligini oldindan belgilab oladi.

Axborot bilan ishlashda tanqidiy yondashuv: Global tarmoqdan zarur ma'lumotlarni qidirish jarayonida o‘quvchi mustaqil fikrlab, olingan manbalarning ishonchliligi va ilmiy asoslanganligini baholaydi.

O‘z-o‘zini nazorat qilish (monitoring): Onlayn testlar, simulyatsiyalar yoki interfaol mashqlar orqali o‘quvchi o‘zining natijasini darhol ko‘radi va qayerda xatoga yo‘l qo‘yganini mustaqil tahlil qiladi.

Refleksiya va xulosa chiqarish: O‘quv faoliyati yakunida erishilgan natijalarni dastlabki maqsad bilan solishtirib, kelgusida qaysi usullar samaraliroq bo‘lishini belgilaydi.

Aralash ta'lim muhitida o‘quvchilarning metakognitiv ko‘nikmalarini rivojlantirish modellari. Ta'lim jarayonida zamonaviy aralash ta'lim modellaridan foydalanish o‘quvchilarning intellektual faolligini keskin oshiradi. Ulardan eng keng tarqalganlari quyidagilardir:

"Aylantirilgan sinf" (Flipped Classroom) modeli: Bu modelda o‘quvchi yangi o‘quv materialini darsdan oldin uyda onlayn video-darsliklar, elektron taqdimotlar yoki maxsus matnlar yordamida mustaqil o‘rganib keladi. Sinfda esa o‘qituvchi bevosita rahbarligida qizg‘in muhokamalar, muammoli vaziyatlarni yechish va amaliy topshiriqlar bajariladi. Bu jarayon o‘quvchining mustaqil izlanishini, mavzuni tushunish bo‘yicha o‘ziga xos individual strategiyalarni ishlab chiqishini ta'minlaydi.

Raqamli vositalar va platformalar imkoniyatlari: LMS (Learning Management Systems) tizimlari, elektron kundaliklar, interfaol test muhitlari va bulutli texnologiyalar o‘quvchiga o‘zining o‘quv

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

trayektoriyasini kuzatish imkonini beradi. O‘qituvchi esa faqat yo‘naltiruvchi, ko‘maklashuvchi (mentor) vazifasini bajarib, o‘quvchining metakognitiv tafakkurini rag‘batlantirib boradi.

Pedagogik shart-sharoitlar va samarali usullar. Aralash ta'lim asosida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini va metakognitiv kompetensiyalarini o‘stirish uchun quyidagi pedagogik shart-sharoitlarni ta'minlash muhim: Ta'lim muassasasida yetarli raqamli infratuzilma va internet tarmog‘ining mavjudligi.

O‘qituvchilarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va metakognitiv o‘qitish metodikasidan xabardorligi hamda ularni darslarga tatbiq eta olishi.

O‘quvchilarda dastlabki raqamli savodxonlik va vaqtni boshqarish ko‘nikmalarining shakllantirilgan bo‘lishi.

Baholash tizimida faqat yod olingan bilimlarni emas, balki tanqidiy fikrlash, tahlil va refleksiya natijalarini baholashga ustunlik berish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, aralash ta'lim (blended learning) texnologiyalaridan ta'lim jarayonida foydalanish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim strategik omil hisoblanadi. An'anaviy sinf ta'limi va zamonaviy raqamli muhitning o‘zaro integratsiyasi o‘quvchilarni passiv bilim oluvchidan o‘z ta'lim jarayonining faol, ongli boshqaruvchisiga aylantiradi.

Ta'lim muassasalarida aralash ta'lim elementlarini tizimli ravishda joriy etish, pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini oshirish hamda o‘quvchilarda mustaqil o‘qish madaniyatini shakllantirish kelgusida har tomonlama yetuk, tanqidiy fikrlaydigan va zamonaviy global raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning mustahkam poydevori bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2006.
2. Muslimov N.A., va boshqalar. Kasb ta'limi o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish texnologiyalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013.
3. To‘raqulov H.X. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari va raqamli ta'lim muhiti. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
4. Mavlonova R., Rahmonboyeva Z., Matnazarova K. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
5. G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2002.
6. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2008.
7. Safarova R.G. Uzluksiz ta'lim tizimida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish yo‘llari. – Toshkent: Fan, 2017.
8. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
9. Abduqodirov A.A., Pardaev A.H. Masofaviy ta'lim texnologiyalari va raqamli ta'lim resurslari. – Toshkent: Fan, 2018.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.